

створення умов стабільного функціонування і розвитку. В сукупності всі складники економічної безпеки ВНЗ взаємопов'язані й є основою національної про-

грами антикризового господарювання. Реалізація цієї національної програми є запорукою ефективної економічної безпеки будь-якого суб'єкта господарювання.

Список літератури:

1. Антонова О.М. Економічна безпека підприємства: методологічні питання / О.М. Антонова // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Економіка і право. – 2011. – № 13.
2. Антонова О.М. Підходи до трактування економічної безпеки підприємства / О.М. Антонова // VIII міжнародна науково-технічна конференція студентів та молоді «Світ інформації та телекомунікацій» (Київ, 27–28 квітня 2011 р.).
3. Антонова О.М. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства: проблемні аспекти / О.М. Антонова // Проблеми системного підходу в економіці. – 2011. – № 36. – С. 139–144.
4. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : [навч. посіб.] / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко [та ін.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
5. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства : [навч. посіб.] / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський. – К. : ЦУЛ, 2009. – 256 с.
6. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : [монографія] / Н.Й. Реверчук. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.

УДК 658:005.922.1:33

Денисов О.Є., к.е.н., докторант
Університет економіки та права «КРОК»

ФУНКЦІОНАЛЬНА ДЕКОМПОЗИЦІЯ ЗАГРОЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ГАЛУЗІ

Денисов О.Є. Функціональна декомпозиція загроз зовнішньоекономічній безпеці галузі. У статті проаналізовано прояви та наслідки глобалізації для зовнішньоекономічної безпеки галузі. Наведено типологічну характеристику загроз експортному та імпортовому складникам зовнішньоекономічної безпеки, запропоновано механізми забезпечення безпеки галузей, що функціонують у відкритій економіці. Доведено, що зовнішньоекономічна безпека галузі є функцією від інноваційно-інвестиційної активності та ефективності нетарифного регулювання імпорту.

Ключові слова: зовнішньоекономічна безпека, глобалізація, експортна безпека галузі, імпортована безпека галузі.

Денисов О.Е. Функциональная декомпозиция угроз внешнеэкономической безопасности отрасли. В статье анализируются проявления и последствия глобализации для внешнеэкономической безопасности отрасли. Приведена типологическая характеристика угроз экспортной и импортной составляющим внешнеэкономической безопасности, предложены механизмы обеспечения безопасности отраслей, функционирующих в открытой экономике. Доказано, что внешнеэкономическая безопасность отрасли является функцией от инновационно-инвестиционной активности и эффективности нетарифного регулирования импорта.

Ключевые слова: внешнеэкономическая безопасность, глобализация, экспортная безопасность отрасли, импортная безопасность отрасли.

Denisov O.E. Functional decomposition of threats for industry's foreign economic security. The article analyzes the manifestations and consequences of globalization for the foreign economic security of an industry. The typological description of threats to the export and import components of foreign economic security is presented, mechanisms of industry's security for open economy are offered. The article proves that the foreign economic safety of the industry is a function of innovation and investment activity and the efficiency of non-tariff regulation of imports.

Key words: foreign economic security, globalization, export security of the industry, import security of the industry.

Постановка проблеми. Глобалізація економічної діяльності є одним із домінуючих векторів розвитку сучасного світового господарства. Інтеграція

та глобалізація як феномени сучасності здійснюють безпосередній вплив на всі внутрішні та зовнішні процеси країни, зокрема на економічне, політичне,

суспільне життя, культуру. Інтеграція та глобалізація виступають рушійними силами механізму взаємодії галузей різної державної приналежності через відкритість ринків товарів та факторів виробництва. Саме тому постає питання вивчення експортної та імпоротної безпеки галузей як складників зовнішньоекономічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пласт питань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки держави й суб'єктів господарювання в умовах глобалізації світового господарства, знайшов висвітлення у працях О.І. Барановського, Л.В. Герасименко, О.Є. Користіна [3], О.В. Собкевич [8], О.Л. Шлемка [10], Н.Я. Юрків [11]. Теоретико-методологічні засади здійснення економічної політики за умов глобалізації та міжнародної економічної інтеграції дістали наукового осмислення у дослідженнях Д.І. Лук'яненка [5], І.Л. Петрової [6], В.В. Рокочої [7]. Проведені наукові доробки стали підґрунтям для системного висвітлення форм та загроз зовнішньоекономічній безпеці галузі, визначення імперативів економічної політики держави у сферах зовнішньої торгівлі й міжнародного руху капіталів.

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні загроз зовнішньоекономічній безпеці галузей через призму експортного та імпортного складників як домінуючих компонент економічного розвитку національних економік епохи глобалізму.

Виклад основних результатів. Глобалізація як феномен сучасного суспільно-економічного розвитку інтегрує у собі три провідні процеси: перший – інтернаціоналізацію, інтеграцію й взаємодію національних економік; другий – гомогенізацію економічного життя, його уніфікацію і формування нових рис та стандартів обміну товарами, процесними та продуктовими інноваціями, засобами та технологіями виробництва, політичними та культурними зв'язками; третій – формування спільних принципів та цінностей. Процес інтеграції та глобалізації в різних країнах є нерівномірним, тому пов'язані з глобалізацією небезпеки та загрози суб'єктам зовнішньоекономічній діяльності не є однаковими. Небезпека глобалізації пов'язана зі змінами та деформаціями в структурі руху капіталу та із загрозами економічної деградації країн із відкритою економічною системою. Глобалізація має два основні рівні розповсюдження на національну економіку: на першому відбуваються процеси пошуку підприємствами-виробниками шляхів мінімізації витрат та формування нових форм галузевої спеціалізації та кооперації внаслідок лібералізації та дерегулювання ринків; на другому рівні вищого порядку відбувається уніфікація форм державного та міжнародного співробітництва, формується правова основа міждержавних відносин, що відображають економічні та суспільні інтереси. У результаті цих процесів сформувалися та діють різні види міжнародних інститутів, таких як міжнародні

об'єднання, союзи та транснаціональні корпорації [5, с. 184–186; 7, с. 71–73].

Процес глобалізації має свої економічні прояви, що діють як на динаміку зовнішньоекономічної діяльності країн, галузей так і на стан їх економічної безпеки. Індикаторами динаміки глобалізаційних процесів сьогодні є: 1) диверсифікація структури міжнародної торгівлі та зовнішньоекономічних зв'язків; 2) зростання обсягів міжнародної торгівлі; 3) зміна структури та напрямку руху міжнародних прямих та портфельних інвестицій; 4) активізація процесів міжнародної міграції робочої сили; 5) бум інноваційної діяльності в розвинених країнах; 6) бурхливий розвиток світового фінансового ринку та міжнародних трансакцій; 7) зміцнення й диверсифікація діяльності на світовій арені транснаціональних корпорацій (ТНК), трастів, фондів та інших суб'єктів МЕН; 8) розширення діяльності та контроль зниження виробничих витрат за рахунок розвитку горизонтальної та вертикальної інтеграції; 9) посилення контролю над трансфером технологій [6; 11, с. 51–62].

Очевидно, що ключовими факторами інтеграції та глобалізації зовнішньоекономічної діяльності є економічні. Першопричина криється у значній концентрації капіталу фінансово-промислових груп окремих галузей, яким тісно в межах певної країни і вони потребують виходу на зовнішні ринки. Технічні чинники глобалізації визначаються високими темпами розвитку комунікаційних мереж, Інтернету, засобів зв'язку та інфраструктури, що теж шукають шляхи виходу за межі країн, в яких вони були створені. Політичні детермінанти глобалізації полягають у зацікавленості країн у притоці капіталу та можливостей економічного розвитку, що зміцнює країну економічно та посилює її політичний вплив у світовому співтоваристві. Ринкові фактори – це чинники впливу на процеси лібералізації ринків капіталу, товарів, послуг, що посилюють динаміку інтернаціоналізації світових економік. Інформаційні фактори пов'язані з необхідністю опрацювання й обігу значних обсягів інформації та інформаційних ресурсів у рамках функціонування світових ринків: товарних, фінансових, фондових, інтелектуальної власності, технологій та ін. як на міждержавному рівні, так і між суб'єктами ринків у світовому економічному просторі. Фактори інтеграції та глобалізації зовнішньоекономічної діяльності наведено на рис. 1.

Міжнародні фактори – це передусім активізація світової торгівлі та економічних зв'язків, в основі якої лежало закінчення періоду «холодної війни», що надто довго була стримуючим фактором, проте, як показали сучасні політичні події в Україні, Сирії та інших країнах, «холодна війна» сьогодні отримала нові політичні форми, що активізуються за межами дій світової спільноти, яка, на жаль, не має дієвого механізму впливу на ці процеси.

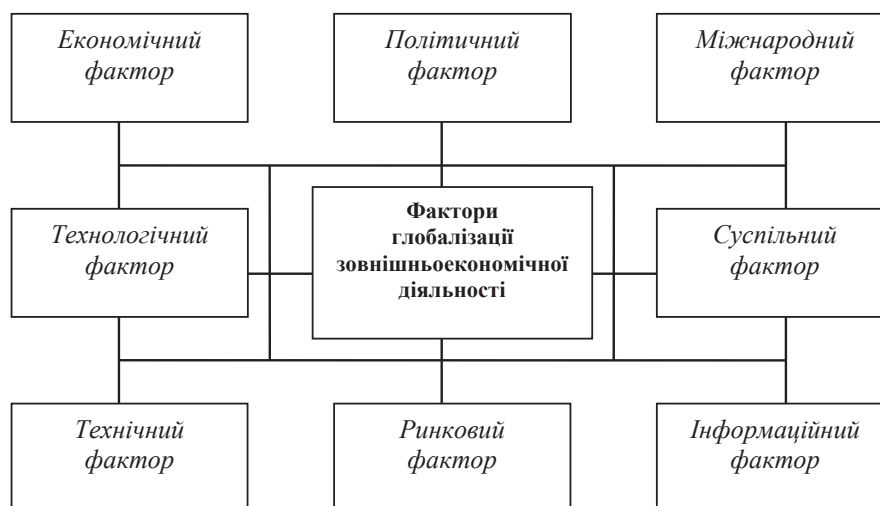

Рис. 1. Фактори інтеграції та глобалізації зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: сформовано автором на основі [1; 3; 4; 9; 10]

Суспільні фактори проявляються у зростанні мобільності населення країн, міграції та трудової міграції, що виходить за межі своїх країн у фізичному, емоційному та освітньому просторах, що спричиняє ослаблення ролі національних традицій, родинних та духовних зв'язків, їх відродження та збереження.

Зовнішньоекономічний складник економічної безпеки галузі можна визначити як спроможність протистояти наявним та потенційним загрозам та небезпекам зовнішнього ринку, консолідувати ресурси та знаходити шляхи для ефективного розвитку, підвищення конкурентоспроможності та економічної інтеграції галузі у світове співтовариство.

Забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності галузі формується на основі певних принципів: системності – забезпечення економічної безпеки галузі потребує системності та послідовного поетапного розвитку; безперервності – заходи із забезпечення зовнішньоекономічної безпеки мають бути постійними та безперервними; рівноправності – партнерські рівноправні відносини між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності; своєчасності – необхідні адекватні та своєчасні заходи щодо протидії небезпекам та загрозам; законності – відповідно до діючих норм міжнародного права та законодавчих актів країни [2, с. 31].

Рівень зовнішньоекономічної безпеки галузі можна визначити за такими показниками, як: коефіцієнт покриття експорту підприємств галузі імпортом; товарна структура експорту та імпорту підприємств галузі; співвідношення між обсягами залученого капіталу та власного інвестованого капіталу; енергоємність та матеріалоємність експорту; коефіцієнти співвідношення ціни на внутрішньому та зовнішньому ринках на продукцію галузі; частка експорту наукомісткої продукції в загальному обсязі експорту; частка імпорту науко-

місткої продукції в загальному обсязі імпорту; співвідношення між обсягами виробництва продукції галузі та її експортом; частка продукції галузі в загальному обсязі експорту.

Зовнішньоекономічна діяльність країн та окремих галузей під впливом глобалізації сьогодні тісно пов'язана з процесами регіоналізації економічного простору. Це первинна модель глобалізації – глобалізація в обмежених масштабах, що охоплює певні групи країн, в рамках яких відбуваються процеси об'єднання руху капіталу та робочої сили, лібералізації торгівлі. Внаслідок цих процесів створена та діє низка міждержавних регіональних об'єднань, що мають різний рівень інтеграції економіки. Найбільшим таким об'єднанням є Європейський Союз, в який увійшли країни Європи та частково пострадянського простору; в Азії була сформована Асоціація держав Південно-Східної Азії; Канада, Мексика та США сформували Північноамериканську зону вільної торгівлі; аналогічні об'єднання створено країнами Латинської Америки [5–7].

Процеси міждержавної співпраці в умовах глобалізації потребують опрацювання та впровадження нових механізмів регулювання міжнародних ринків та міжнародної співпраці. Економічні реалії сьогодення вимагають зменшення та знищення перепон на шляху міжнародної торгівлі та руху іноземних інвестицій, руху капіталу. Інститутом, що регламентує ці процеси у світі, є Світова організація торгівлі (СОТ).

Основними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності за умов глобалізації виступають уже не країни, а світові фінансово-промислові групи, банки і транснаціональні корпорації, тому для виходу на зовнішні ринки підприємства потребують створення фінансово-промислових груп (економічних кластерів) для мобілізації та консолідації зусиль у просуванні продукції на міжнародні ринки. Міжнародний ринок

стає все більш динамічним, консолідованим та інтегрованим не тільки в національні економічні системи окремих країн, а й у їхнє політичне та соціальне життя. Під впливом кризових економічних та соціально політичних явищ упродовж 2014–2017 рр. загострилися загрози та небезпеки на зовнішніх ринках.

Експортний складник економічної безпеки галузі визначає спроможність підприємств галузі експортувати конкурентоздатні товари, послуги, технології та знання на зовнішні ринки й ефективно їх збувати, утримуючи частку світового експорту впродовж тривалого часу. Серед найвагоміших загроз у сфері експорту необхідно відзначити: сировинний та напівфабрикатний характер вітчизняного експорту; загострення конкуренції на світових ринках; активізацію регіоналізації та сегментації міжнародного ринку; низьку конкурентоспроможність вітчизняних товарів та послуг; низький технологічний рівень виробленої продукції; відсутність сертифікатів якості та відповідності й інших дозвільних документів; неконкурентну ціну за параметром «ціна – якість»; квотування та інші нетарифні обмеження експорту; практичну відсутність поставок продукції у розвинені країни; акцент на первинній обробці промислової сировини чи відсутність такої взагалі [8; 10].

Кон'юнктурними загрозами експортній безпеці галузей є: значне скорочення обсягу експорту та темпів його зростання; диспропорції у географічній структури експорту; значне падіння світових цін; висока залежність обсягу вітчизняного експорту від зовнішніх чинників; коливання кон'юнктури світових ринків; нестабільність курсів валют; падіння попиту на світових ринках, викликане затяжною економічною кризою; низький рівень упровадження систем управління якістю у вітчизняних галузях; відсутність державних програм підтримки експорту; недостатнє застосування міжнародних політичних інструментів для забезпечення сприятливих експортно-імпортних умов для вітчизняних галузей.

Первинними завданнями у забезпеченні експортного складника економічної безпеки галузі є галузева диверсифікації експорту, що полягає в необхідності оптимізації та диверсифікації векторів експортних операцій у товарному та географічному вимірах. Галузева оптимізація структури експорту передбачає перехід від експорту сировини до експорту кінцевого продукту, виготовленого із сировини вітчизняними галузями. Не менш важливою є систематизація інформаційно-аналітичного супроводу експортних операцій, що пов'язана зі збором, обробкою та використанням інформації для дослідження й прогнозування тенденцій розвитку міжнародного ринку, довгострокового планування виробничої і маркетингової діяльності вітчизняних галузей [4–6].

У сучасних економічних реаліях у світі зростають вимоги до якості та безпечності продукції, тех-

нологій та процесів її виробництва, тому основною загрозою для галузей є низька конкурентоспроможність їх готової продукції на міжнародному ринку внаслідок високої ціни, низької якості й відсутності необхідної міжнародної сертифікації як самої продукції, так і процесів її виробництва. Це створює системні бар'єри для розвитку експорту товарів галузей та унеможливує їх вихід на міжнародні ринки готової продукції; водночас вимоги до сировини, в якій зацікавлені міжнародні країни-споживачі, значно нижчі, що спонукає галузі країни до збільшення частки експорту сировини й є вагомою загрозою перетворення нашої країни з індустріальної до сировинної, закріплює сировинну структуру економіки й унеможливує позиціонування галузей України на міжнародній арені як високотехнологічних, прогресивних та динамічних учасників міжнародного ринку. Сировинне закріплення економіки є суттєвою загрозою ще більшого економічного регресу країни, розшарування галузей та суспільства, зростання соціальної та політичної напруги на тлі економічного зубожіння та технологічної відсталості країни.

Значна частина галузей у сучасних умовах за технічними та технологічними параметрами не готові до випуску продукції відповідно до міжнародних та національних стандартів [8; 9; 11]. Для здійснення переходу необхідно інвестувати в технології та провести структурну, технологічну й технічну модернізацію галузей, переоснастити вітчизняні виробництва, ввести системи контролю якості. Такі заходи здатні підвищити конкурентоспроможність продукції вітчизняних галузей на міжнародному та внутрішньому ринках. Потреба у залученні інвестицій стоїть гостро через нерозв'язане питання державної політики підтримки галузей та розвитку вітчизняної економіки. Отже, експортний та імпортний складники економічної безпеки тісно пов'язані з інвестиційним та інноваційним компонентами економічної безпеки галузей.

Імпортна безпека галузі полягає у досягненні такого стану зовнішньоекономічних відносин, за якого змінюється характеру імпортних операцій, зокрема кількісні, якісні та вартісні параметри імпорту орієнтовані на залучення критично важливих ресурсів і технологічних інновацій.

Імпортний складник економічної безпеки галузі є функціонально залежним від рівня виробничих потужностей підприємств галузі, параметрів постачання та використання сировини, матеріалів, обладнання, технологій та готової продукції імпортного виробництва. Ці параметри, своєю чергою, залежать від кон'юнктури світового ринку, ціноутворення, товарної політики постачальників та зміни валютних курсів. У контексті забезпечення імпортного складника економічної безпеки галузі найбільш ефективними є шляхи зменшення залежності вітчизняних галузей та перехід на використання сировини, мате-

ріалів, комплектуючих вітчизняного виробництва та масове виробництво продуктів кінцевого споживання, що здатні замінити імпорту продукцію на вітчизняному ринку. Такі заходи здатні підвищити ефективність роботи галузей, сприяти зростанню доходів населення та ослабити економічну напругу, що склалася внаслідок недоступності значної частини імпортованих товарів для вітчизняного споживача й через надмірно високу їх вартість у перерахунку на вітчизняну валюту.

Одними з найбільших загроз імпорту безпеці галузі є висока енергетична залежність від зовнішнього ринку та недостатня диверсифікація джерел постачання енергоресурсів. Україна імпортує більше 74,5% нафти і газу від власних потреб. Світовий досвід свідчить, що за імпорту понад 50% енергоресурсів утрачається незалежність у здійсненні економічної політики держави [5, с. 184–186]. Так, основним партнером у постачанні енергоресурсів для України тривалий час була Росія, що на тлі підвищення рівня політичної напруги та зовнішньополітичних конфліктів надає можливість контрагентові силу пливати на суспільну, політичну та економічну ситуацію в нашій країні. Така залежність навіть за умов доброго співробітництва є небезпечною, а в стані конфронтації несе за собою значні негативні наслідки.

З іншого боку, низька вартість та доступність енергоресурсів визначають можливості як для розширення споживчого попиту, так і зменшення ціни пропозиції на товари на вітчизняному і зовнішньому ринках. У цьому контексті високої актуальності набуває питання впровадження відновлювальних технологій енергозабезпечення, використання природних та біологічних ресурсів як альтернативних джерел енергії: біоетанолу, енергії вітру, Сонця Землі і т. д. Необхідні пошук та налагодження співпраці з іншими країнами – постачальниками енерго- та інших видів ресурсів та формування альтернативних шляхів їх отримання для максимальної диверсифікації як самих ресурсів, так і джерел їх постачання.

Важливою стратегічною метою є модифікація структури імпорту в бік збільшення закупівель інноваційних технологій, розробок високотехнологічної продукції й обладнання. Така структурна перебудова зовнішнього сектору економіки здатна задовольнити потреби внутрішнього ринку товарами масового споживання і продуктами харчування власного виробництва. Слід наголосити, що стійке перевищення імпорту над експортом у структурі зовнішньоторговельної діяльності є загрозливим для вітчизняних підприємств, що працюють виключно на внутрішній ринку, оскільки значна частина ринку споживчих товарів забезпечується імпортованою продукцією. Зокрема, вітчизняні підприємства цілком могли б задовольнити попит продукцією легкої промисловості, продуктами харчування, побутової хімії, фармакології,

дитячим харчуванням, будівельними й оздоблювальними матеріалами фактично власного виробництва. Однак у силу того, що ціни на сировину на світових ринках вищі, ніж на внутрішньому ринку, експортний бізнес орієнтований на вивіз сировини, а не на її переробку. Відхід від моделі збагачення на сировині до моделі імпортозаміщення у довгостроковій перспективі здатний пом'якшити кризу споживання, безробіття, негативне сальдо платіжного балансу, знецінення валюти.

Вступ України до СОТ став викликом для багатьох вітчизняних галузей. Норми і правила СОТ зумовлюють застосування цілого переліку параметрів, яким має відповідати вітчизняна продукція для її експорту. Водночас продукція, що імпортується в країну, вже має відповідну документацію. У таких умовах створення балансу між експортом та імпортом продукції з позитивним для країни ефектом є складним завданням, а неадекватна реалізація зовнішньоторговельної політики в умовах членства в СОТ становить загрозу економічним інтересам галузей України. Вступ до СОТ відкрив український ринок для значної маси недоброякісної, технічно та технологічно відсталої, відпрацьованої та небезпечної для життя та здоров'я населення продукції та обладнання саме через нерозвиненість механізмів нетарифного регулювання імпорту. Оскільки нетарифне регулювання є правом кожної країни, яке вберігає громадян від недоброякісної та небезпечної імпортованої продукції, то законодавчо мають бути прийняті та втілюватися такі технічні бар'єри, як санітарні, фітосанітарні, екологічні стандарти та вимоги, що забезпечать від загроз, пов'язаних із недоброякісним імпортом. Таким чином, нетарифне регулювання є ще одним дієвим засобом стимулювання вироблення продукції власних українських галузей та підвищення їх конкурентоздатності.

Висновки. Для забезпечення високого рівня експортної безпеки галузі великого значення набуває маркетингова політика з просування продукції провідних вітчизняних галузей на світовому ринку, що повинна містити інформаційно-аналітичне забезпечення, інформувати потенційні ринки про переваги пропозиції галузі та включати інші механізми просування. Своєю чергою, підприємства повинні мати достатньо інформації для виходу на зовнішні ринки та для адекватної співпраці із зарубіжними партнерами. Вагомим елементом такої співпраці є страховий супровід експортних операцій, що пов'язаний зі створенням системи страхування експортних ризиків. Необхідним є надання податкових пільг експортерам продукції та прозоре митне регулювання. Для успішного виходу вітчизняних галузей на зовнішні ринки потрібно працювати над підвищенням конкурентоспроможності вітчизняної продукції, сировини та послуг відповідно до міжнародних норм і стандартів, спрощенням процедур отримання дозвільної документації та міжнародних

сертифікатів, створенням та підтриманням сприятливого інвестиційного клімату, підвищенням рівня авторитету країни на міжнародній арені та державною підтримкою та супроводом експорту на рівні міждержавних угод про перспективне співробітництво. Все це дасть можливість поліпшити зовнішньоторговельний баланс, оптимізувати структуру вітчизняного експорту, збільшити обсяги експортної продукції, відійти від сировинного до товарного експорту та загалом зміцнити позиції країни та її галузей на міжнародному ринку.

Важливим бар'єром, здатним забезпечити імпорту безпеку галузей та підприємств, що їх

формують, від такої експансії є нетарифне регулювання, а саме визначення та прийняття вимог до ліцензування, квотування та сертифікації імпортової продукції.

Забезпечення імпортової безпеки галузі потребує активної співпраці відповідних державних органів країни та міжнародних організацій зі стандартизації для опрацювання безпечних для країни та прийнятних для міжнародного ринку систем стандартизації, що дасть змогу адаптувати галузі країни до умов конкурентного ринкового співробітництва та визначить захисні бар'єри у вигляді антидемпінгового, компенсаційного та спеціального регулювання.

Список літератури:

1. Герасимчук З.В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення : [монографія] / З.В. Герасимчук, Н.С. Владюк. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 244 с.
2. Денисенко М.П., Колісніченко П.Т. Пріоритетні напрями посилення економічної безпеки / М.П. Денисенко, П.Т. Колісніченко // Економічна наука. – 2017. – № 3. – С. 31–35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economy.in.ua/pdf/3_2017/7.pdf.
3. Економічна безпека : [навч. посіб.] / О.С. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко [та ін.] ; за ред. О.М. Джужі. – К. : Алерта ; Центр учбової літератури, 2010. – 368 с.
4. Калініна Л.М. Генезис інформаційного менеджменту як галузі наукового знання / Л.М. Калініна // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 4(13). – С. 71–76.
5. Лук'яненко Д.І. Розвиток інформаційного менеджменту як наукової категорії / Д.І. Лук'яненко // Науковий вісник Полтавського університету економіки та торгівлі. – 2013. – № 1(56). – С. 183–187.
6. Петрова І.Л. Становлення ринку інновацій в контексті економічної безпеки України / І.Л. Петрова // Ефективна економіка. – 2013. – № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2221>.
7. Рокоча В.В. Трансформація системи національної економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки / В.В. Рокоча // Зовнішня торгівля. Економічна безпека. – 2014. – Вип. 10. – С. 71–77.
8. Собкевич О.В. Проблеми реального сектору економіки України у контексті економічної безпеки держави / О.В. Собкевич // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 15. – С. 136–141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/26.pdf>.
9. Україна в 2007: внутрішнє та зовнішнє середовище та перспективи розвитку: експертна доповідь. – К. : НІСД, 2007. – 264 с.
10. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення : [монографія] / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
11. Юрків Н.Я. Економічна безпека реального сектора економіки України: стратегічні пріоритети і теоретико-методологічні засади забезпечення : [монографія] / Н.Я. Юрків. – Львів : ПАІС, 2012. – 400 с.